

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Долженко Світлана Георгіївна , 1969 року народження, громадянка України. У 2012 р. закінчила Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Інститут корекційної педагогіки та психології, спеціальність: логопед-дефектолог.

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом директора Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України від 14.05.2026 року наказ № 22 о.д., зареєстрованої за чинним законодавством в інформаційній системі НАЗЯВО під номером ID 14009 від 15.05.2026 року у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради –	Омельченко Ірина Миколаївна , доктор психологічних наук, головний науковий співробітник відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами, професор, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.
Рецензентів –	Данілавічюте Еляна Анатоліївна кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу логопедії, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України;
Ярмола Наталія Анатоліївна , кандидат педагогічних наук, старший дослідник, заступник директора з наукової роботи, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України;
Офіційних опонентів –	Косенко Юрій Миколайович , кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка;
Хомик Тетяна Василівна , кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

На засіданні «23» червня 2026 року прийнято рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка Світлані Долженко на підставі публічного захисту дисертації «Формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з темпо-ритмічними труднощами» за спеціальністю 016 – Спеціальна освіта.

Дисертацію виконано у відділі логопедії Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ.

Науковий керівник **Шевченко Володимир Миколайович**, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник Український державний університет імені Михайла Драгоманова, професор кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені Миколи Ярмаченка, факультету спеціальної освіти та соціальної політики УДУ імені Михайла Драгоманова.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису українською мовою, що повністю відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, №507 від 03.05.2024), відповідає напрямку наукового дослідження освітньо-наукової програми «Спеціальна педагогіка» зі спеціальності 016 – Спеціальна освіта та містить нові науково обґрунтовані результати, а саме:

- теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально апробовано інтегративну функціонально-системну модель корекції темпо-ритмічних труднощів (заїкання) дітей старшого дошкільного віку з темпо-ритмічними труднощами, спрямовану на формування усного мовлення як цілісної багаторівневої функціональної системи;

- розроблено й обґрунтовано модель діагностики та подолання темпо-ритмічних труднощів у дітей старшого дошкільного віку, що ґрунтується на поєднанні психолінгвістичного, нейропсихологічного, логопсихосинергетичного та функціонально-комунікативного підходів;

- створено педагогічно-діагностичний інструментарій дослідження психомовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку з темпо-ритмічними труднощами, який охоплює нейрофізіологічний, когнітивний, мовленнєвий та емоційно-вольовий блоки;

- виявлено специфічні механізми прояву темпо-ритмічної дезорганізації мовлення у дітей старшого дошкільного віку з позицій психолінгвістичного, нейропсихологічного та логопсихосинергетичного підходів;

- розроблено систему методичних рекомендацій для різних категорій фахівців закладів дошкільної освіти щодо організації корекційно-розвиткової роботи з дітьми означеної категорії.

Уточнено та поглиблено:

– наукові уявлення про структуру та механізми порушення усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із темпо-ритмічними труднощами (заїканням);

– наукові дані про особливості організації освітнього та корекційно-розвиткового процесу для дітей старшого дошкільного віку із темпо-ритмічними труднощами (заїканням) в умовах інклюзивного освітнього середовища;

– пріоритетні напрями корекційної роботи, спрямованої на подолання темпо-ритмічних труднощів мовлення, розвиток комунікативної компетентності та профілактику вторинних психоемоційних порушень.

Подальшого розвитку набули:

– ідеї системно-структурного, нейропсихологічного, логопсихосинергетичного, функціонально-комунікативного, корекційно орієнтованого та інноваційно-технологічного підходів у логопедичній теорії та практиці;

– наукові уявлення про диференційовані шляхи формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з темпо-ритмічними труднощами з метою задоволення їхніх особливих мовленнєвих потреб;

– теоретико-методичні засади адаптації освітнього середовища до потреб дітей із темпо-ритмічними труднощами в умовах інклюзивного навчання.

Отримані результати мають істотне значення для галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Здобувачка має 14 публікацій за темою дисертації, зокрема: 9 статей у наукових фахових виданнях України, 4 тез апробаційного характеру, 1 в інших виданнях. Вимоги пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії) дотримано.

1. Рібцун Ю. В., Долженко С. Г. До проблеми етіології заїкання: історичний аспект. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2020. Вип. 6 (162). С. 41–47.

2. Рібцун Ю., Долженко С. Заїкання у дітей: питання етіології у світлі зарубіжних досліджень. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2024. № 25. С. 219–232.

3. Долженко С. Г., Адам А. Е., Цегельник Т. М., Мантуленко М. А., Ільченко О. В. Логопедичні технології подолання заїкання у дошкільному і шкільному віці. *Інноваційна педагогіка*. 2025. № 80 (2). С. 41–46.

4. Долженко С., Горбатюк О., Соколова Г., Галущенко В. Взаємодія фахівців: стратегії підтримки дітей із заїканням. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Педагогічні науки*. 2025. № 2 (65). С. 29–35.

5. Рібцун Ю. В., Долженко С. Г. Науково-теоретичні аспекти логодіагностики осіб із заїканням. *Особлива дитина*. 2026. № 4 (120). С. 112–126.

6. Долженко С. Г., Литвин І. М., Бистранівська О. С., Лоб О. В. Організація освітнього та корекційно-розвивального процесу дітей із заїканням. *Інноваційна педагогіка*. 2025. № 87. С. 104–109.

7. Рібцун Ю. В., Долженко С. Г. Співпраця різнопрофільних фахівців у корекційно-розвивальній роботі з дітьми із заїканням: реалізація логопсихосинергетичного підходу. *Грааль науки*. 2026. № 2 (62). С. 1213–1236.

8. Долженко С. Г. Критерії та показники оцінювання ефективності формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку із заїканням. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2026. № 1 (121). С. 23–45

9. Долженко С. Г. Інтегративна оцінка мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку із заїканням: нейрофізіологічний, мовленнєвий та когнітивний виміри. *Перспективи та інновації науки*. 2026. № 1 (59). С. 639–651.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

Омельченко Ірина Миколаївна, доктор психологічних наук, головний науковий співробітник відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами, професор, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Оцінка позитивна без зауважень.

Данілавичюте Еляна Анатоліївна кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу логопедії, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН.

Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У дисертації розглянуто заїкання як системний феномен, що охоплює нейрофізіологічний, когнітивний та емоційно-вольовий компоненти. У цьому контексті виникає питання: які саме з виявлених системних механізмів темпоритмічної дезорганізації мовлення є найбільш стійкими до корекційного впливу у дітей старшого дошкільного віку в умовах воєнного стану (зважаючи на чинник пролонгованого стресу)? Відповідь на це питання, на нашу думку, є важливою для диференційованої персоналізованої підтримки кожної дитини.

2. У роботі обґрунтовано важливість міждисциплінарної взаємодії фахівців (логопеда, психолога, вихователя, музичного керівника, вчителя фізичної культури) для створення мовленнєво комфортного середовища. Водночас у тексті бажано було б чіткіше окреслити алгоритм цієї взаємодії: чи виступає вчитель-логопед безпосереднім координатором («кейс-менеджером») цього процесу в умовах інклюзії? Питання координації є принциповим для узгодження індивідуального внеску кожного фахівця.

3. Серед ключових слів та у тексті роботи фігурує термін «діти з темпоритмічними труднощами». Було б доцільно почути міркування здобувачки щодо співвідношення цієї дефініції із чинною нормативно-правовою термінологією

системи інклюзивної освіти України (зокрема, з категоріями труднощів за постановами Кабміну).

4. Запропоновані у підрозділі 3.4 методичні рекомендації мають високу практичну цінність. Проте роботу збагатили б ширше висвітлення питання взаємодії з батьками вихованців. Доцільно було б чіткіше окреслити вектори превентивно-корекційного впливу в умовах родини для закріплення досягнутого темпо-ритмічного ефекту та профілактики рецидивів заїкання вдома.

Висловлені зауваження і побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Ярмола Наталія Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, заступник директора з наукової роботи, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У I теоретичному розділі спостерігається певна надмірність цитування без достатнього авторського коментаря до залучених концепцій. Бажано чіткіше окреслити власну позицію здобувачки щодо дискусійних питань етіології темпо-ритмічних порушень.

2. Доцільно більш детально обґрунтувати критерії добору дітей до експериментальної та контрольної груп, зокрема зазначити, за якими діагностичними показниками підтверджувалася наявність саме темпо-ритмічних труднощів, а не суміжних мовленнєвих порушень.

3. У розділі, присвяченому формульованому експерименту, бажано надати більш детальну статистичну інтерпретацію отриманих даних із зазначенням рівнів значущості для кожного з використаних критеріїв.

4. Перспективи подальших досліджень сформульовано узагальнено: доцільно конкретизувати, які саме аспекти проблеми залишаються поза межами даного дослідження та потребують подальшого вивчення.

Висловлені зауваження носять рекомендаційний характер і не є підставою для перегляду загальної позитивної оцінки роботи.

Косенко Юрій Миколайович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У теоретичній частині дисертаційного дослідження ґрунтовно висвітлено психолого-педагогічні особливості дітей дошкільного віку із заїканням та організацію логопедичної допомоги в закладах дошкільної освіти. Водночас, на нашу думку, було б доцільно більш детально представити сучасний зарубіжний досвід корекції заїкання у дітей дошкільного віку, зокрема із залученням міждисциплінарного підходу та сімейно орієнтованих програм підтримки.

2. У дослідженні представлено результати роботи з педагогами, логопедами та батьками дітей із заїканням у закладах дошкільної освіти різних

регіонів України. Проте, на нашу думку, варто було б більш детально проаналізувати рівень професійної готовності вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з дітьми, які мають порушення темпо-ритмічної організації мовлення.

3. Дисертаційна робота лише б виграла, якби в авторській системі логокорекційної роботи було ширше представлено практичні рекомендації для педагогів закладів дошкільної освіти щодо створення сприятливого мовленнєвого середовища для дітей із заїканням.

4. У роботі трапляються окремі стилістичні неточності та поодинокі технічні огріхи, однак вони не мають принципового характеру та не знижують загальної наукової цінності й практичної значущості дисертаційного дослідження.

Водночас зазначені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження.

Хомик Тетяна Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

1. У першому розділі дисертаційного дослідження акцентовано увагу на заїканні як одного з найскладніших різновидів темпо-ритмічних порушень у дітей дошкільного віку. Проте, на нашу думку, варто було б ширше висвітлити вітчизняний та зарубіжний досвід дослідження інших форм темпо-ритмічних труднощів (зокрема клатерингу, брадилалії, тахілалії тощо), спираючись на джерела, наведені у списку використаної літератури. Це видається доцільним, оскільки, відповідно до офіційних аналітичних звітів Міністерства освіти і науки України та статистичних даних мережі інклюзивно-ресурсних центрів, чисельність дітей із такими особливостями мовленнєвого розвитку в останні роки суттєво зросла. Таке збільшення зумовлене тривалим перебуванням дитячого населення в умовах хронічного психоемоційного стресу, викликаного кризовими ситуаціями (карантинними обмеженнями та воєнними діями в Україні).

2. Позитивно оцінюючи обсяг проведеної роботи щодо змісту емпіричного дослідження усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з темпо-ритмічними труднощами, висловлюємо зауваження щодо уніфікації поняттєвого апарату дисертації. У тексті підрозділів 2.1 та 2.2 (с. 75-105) наявна певна неузгодженість у використанні термінів під час опису процедури дослідження, де простежується змішування та взаємозаміна таких базових категорій, як «блоки», «критерії», «напрями» тощо, які застосовуються для характеристики складових експериментальної роботи. Зазначена понятійна неточність та розбіжність терміносистеми між окремими підрозділами дещо ускладнює цілісне розуміння загальної структури, логіки організації та безпосередньої реалізації емпіричного етапу дослідження.

3. У підрозділі 2.2 (с. 103) здобувачка зазначає, що на підготовчому етапі емпіричного дослідження було залучено 98 дітей старшого дошкільного віку з

темпо-ритмічними труднощами (зокрема заїканням). Варто відмітити вагомий обсяг проведеної діагностичної роботи та спробу автора встановити кореляційні зв'язки між показниками стану усного мовлення й супутніми психолого-педагогічними характеристиками вибірки (с. 105). Проте вважаємо за доцільне висловити побажання щодо необхідності більш чіткого представлення узагальнених результатів якісного аналізу. Роботі б значно додало наукової ваги виокремлення та диференціація конкретних груп (або типологічних профілів) дітей за рівнями чи характером виявлених труднощів. Бажано було б почути ширше роз'яснення дисертантки стосовно того, як саме виявлені кореляційні залежності відобразилися на типології мовленнєвого дизонтогенезу у досліджуваних дітей.

4. У третьому розділі (підрозділ 3.1) дисертації здобувачкою запропоновано ґрунтовне науково-теоретичне обґрунтування інтегративної функціонально-системної моделі формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з темпо-ритмічними труднощами. Водночас вважаємо, що виклад теоретичного матеріалу суттєво б збагатився і підсилювався за умови візуалізації зазначеної моделі у вигляді схеми чи структурно-логічної матриці.

Наявність такої графіки дозволила б ефективніше продемонструвати взаємозв'язок між її основними компонентами, чинниками, напрямками й методами корекційно-розвиткового впливу та підсилила б практичну цінність цього елемента роботи.

5. Варто звернути увагу на якість загального літературного редагування тексту дисертаційного дослідження. На жаль, у тексті роботи подекуди зустрічаються стилістичні огріхи, граматичні неточності, а також дрібні технічні й друкарські помилки (одруківки).

Сформульовані зауваження та пропозиції мають дискусійний характер жодним чином не применшують наукового внеску авторки. Вони спрямовані передусім на привернення уваги дисертантки до перспективних аспектів окресленої наукової проблеми.

Загальний висновок:

Дисертація Долженко Світлани Георгіївни є самостійним, завершеним дослідженням актуальної проблеми, що становить теоретичний інтерес і має практичне значення. Здійснений аналіз змісту дисертації свідчить про дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності, адже вона надала повну і достовірну інформацію про авторство наукових положень і результатів дослідження, які вона розглянула і проаналізувала та подала посилання на відповідні джерела.

На основі аналізу змісту публікацій дисертантки можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи та відображено у 14 публікаціях за темою дисертації, зокрема: 9 статей у наукових фахових виданнях України, 4 тез апробаційного характеру, 1 в інших виданнях. Зважаючи на актуальність, новизну, важливість одержаних

авторкою наукових результатів, їх обґрунтованість і вірогідність, а також значну практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота

Долженко Світлани Георгіївни «Формування усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з темпо-ритмічними труднощами» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 016 Спеціальна освіта відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, №507 від 03.05.2024) та може бути представлена у спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 – Спеціальна освіта.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 (п'ять) членів ради,

«Проти» 0 (нуль) членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Світлані Долженко ступінь доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова спеціалізованої вченої ради
доктор психологічних наук, професор

Ірина ОМЕЛЬЧЕНКО